

ATATÜRK DÖNEMİNDE BASIN VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Esra OĞUZHAN*

Özet

Bireyin her türlü bilgi alma ve yayma özgürlüğü anlamına gelen basın özgürlüğü, geçmişten günümüze dek tartışılan bir konu olarak halen güncelliğini korumaktadır. Geçmişte dönemin dinî ve siyasî otoriteleri tarafından, kendi çıkarları doğrultusunda kullanılan bir araç olarak görülen bilgi edinme ve yayma özgürlüğü, günümüzde demokrasi ile yönetilen ülkelerde Anayasa tarafından belirlenen özgürlükler ve sınırlar çerçevesinde, herkese tanınmış bir hak olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada Atatürk döneminde basının yeri ve basın özgürlüğü konusu incelenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ile birlikte, Atatürk'ün önderliğinde başlatılan Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ile sonuçlanmış ve yeni bir ülkenin temelleri atılmıştır. Bu süreçte basın, halkı bilinçlendirmede ve yönlendirmede önemli bir görev üstlenmiştir. Çalışmada durum analizi yöntemi kullanılarak, dönemin siyasî ve sosyal olaylarına bağlı olarak basın alanında yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Basın özgürlüğü, Basın

Press and Press Freedom at Atatürk Era

Abstract

Press freedom, obtaining and publishing information freedom, being a subject of discussion since past until today is still an important item on the daily agenda. In the past the religious and political authorities regarded publicity as a means of executing their own interests but today the freedom to obtain and publish information is granted to the public as a right whose limits are determined within the freedom and restrictions of the constitution in democratic countries. The status of press and freedom of press during Atatürk era is studied in this paper. Following the dissolving of the Ottoman Empire, a national struggle has been initiated in the leadership of Atatürk which ended by the victory of the independence war and the foundations of a new nation were laid. In this new age the press had incurred an important mission to

---

*Araş. Gör. İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi.

inform and shape the public opinion. In this paper status analysis method has been adopted to study the structure of press in line with the particular political and social events of the period.

Key words: Press, Press freedom

Giriş

Basın özgürlüğü, bir ülkede toplumu ilgilendiren olaylar hakkında bireyin bilgi edinme ve düşünce yayma özgürlüğünü ifade eder. Basın; toplumu yönlendiren, kamuoyu oluşturan, bireyin gelişimini sağlayan etkili bir güç olduğundan topluma doğru bilgilerin iletilmesi önemlidir. Bilgi edinimi ve yayımı hakkı uluslararası sözleşmeler ve ülkelerin anayasaları çerçevesinde belirlenen özgürlükler ve sınırlar kapsamında uygulanmaktadır. Demokratik toplumlarda, kamunun yararı gözetildiği takdirde doğru bilginin, düşüncenin açıklanması bir ihtiyaçtır. Toplumun gelişmesi ve etrafında neler olup bittiğini öğrenmesi ancak bireylerin düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri ile mümkündür. Toplumun her türlü bilgiye, düşünceye özgürce ulaşım, bunları analiz edip, kendi doğrularını belirleme anlamında doğan süreç, bireyin gelişimi ve dolayısı ile toplumun gelişimi demektir.

Basının halka yön verici, bilinçlendirici özelliği, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında önemli bir görevi yerine getirmiştir. Bağımsızlığını kaybetmiş, parçalanmak üzere olan bir ülkenin, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde özgürlük ve bağımsızlık mücadelesine girmesi ve basının da desteğiyle halkın bu mücadeleye katılımı ile Kurtuluş Savaşı kazanılmış, Cumhuriyet ilan edilmiştir. 1919-1938 yılları mütareke, Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet' in ilanı ile birlikte devrim yılları, zorlu bir dönem olmasına rağmen Atatürk' ün ülkenin bağımsızlığı hususundaki inancı ve gayreti ile Türkiye Cumhuriyeti' nin temellerinin atıldığı dönem olmuştur.

Cumhuriyet öncesi ve sonrası basın alanında dönemin şartlarına bağlı olarak birçok düzenleme yapılmıştır. Günümüzde basın özgürlüğü, Anayasa' da “ düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” olarak 26. madde ile düzenlenmiştir. Bu maddede “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama veya yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.” denilmektedir. 2001 yılında yapılan düzenleme ile bu özgürlüğün hangi durumlarda sınırlandırılabileceği düzenlenmiştir. Anayasa'nın 28. maddesinde “basın özgürlüğü” yer almıştır. Bu maddenin ilk fıkrasında birinci cümlede basının özgür olduğu, sansür

edilemeyeceği yazılıdır. İkinci cümlede ise “basımevi kurma özgürlüğü”, basımevi kurmak için “izin alma ve malî teminat yatırma şartı” konulamayacağı ifadesiyle basın özgürlüğü güvence altına alınmıştır. Yine 28. maddenin ikinci fıkrasında, basın ve haber alma özgürlüklerini sağlayacak tedbirleri alma bakımından devlet yükümlü tutulmuştur¹.

Halka gerçekleri aktarmaktaki en önemli yolun basın olduğunu bilen Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu'ya ilk geçtiği günden itibaren yurt dışından gelen gazeteciler ile görüşmeye başlayarak, dünyaya ülkenin bağımsızlık mücadelesinde kararlı olduklarını duyurmuştur. Millî Mücadele'nin ilk günlerinde bildiriler, kongreler ile halkı bilgilendiren Mustafa Kemal Atatürk Minber, İrade-i Milliye ve daha sonra yayınlanan Hâkimiyet-i Milliye gazeteleri ile de Anadolu'ya sesini duyurarak halkın desteğini almıştır.

1) Gazeteciliğin Ortaya Çıkış Süreci ve İlk Sansür Uygulamaları

Tarih boyunca haber alma ve bilgi edinme ihtiyacı insanların birbirleri ile iletişimde oldukları ilk günden beri süregelmiştir. İnsanların bir araya geldiğinde kulaktan kulağa bilgi aktarması, simge ve resim yolu ile etrafındakilerden haberdar olması, ilerleyen zamanlarda yazının bulunması ile Roma İmparatorluğu döneminde kullanılan duvar ilânları, Avrupa'da haber mektupları insanların haberleşmede kullandığı en eski yöntemlerdendir.

Matbaanın 15. yüzyılda Gutenberg tarafından bulunması, iletişim alanında yaşanan en önemli gelişmedir. Bu önemli gelişme ile bilgi ve düşüncenin iletiminde sağlanan kolaylık, aynı zamanda dönemin dinî otoriteleri tarafından engelleyici ve yasaklayıcı tedbirlerin alınmaya başlanmasını da beraberinde getirmiştir. Örneğin Roma Engizisyon Kutsal Kurulu tarafından 1559 yılında yayımlanan Index Librorum Prohibitorum adını taşıyan sansür listesi oluşturulmuş ve bu liste 1966 yılına kadar yenilenmiştir.

A) Yasaklanan Yayımlar

Geçmişte ilk sansür uygulamaları dinî otoriteler tarafından XV. yüzyılda yapılmıştır. Mainz Prensiği Piskoposu Barthold V. Hanneberg'in kendi dinsel bölgesinde yürürlüğe koyduğu 4 Ocak 1486 tarihli Sansür Tüzüğü, 1487 tarihinde

---

¹ İLKİZ, Fikret: Basın Özgürlüğü, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Ders Notları, 2009.

Papa VIII. Innocentius'un hazırlattığı ilk kapsamlı tüzük, 1515 yılında Papa X. Leone'nin bu tüzüğe işkenceyle idam cezasını ekleyişi² sansürün önce dinî otoriteler tarafından uygulandığını gösterir. Bilim ve felsefe alanında yapılan, olayları akıl ve düşünce çerçevesinde açıklayan yayınlar bu dönemde tehdit unsuru sayıldığından yasaklanmıştır. Feodalitenin zayıflaması ile birlikte, mutlak monarşi yönetiminde İmparatorluklar kurulmuş, siyasî otorite dinî otoriteyi yanına alarak güçlenmiştir. Bu dönemde basın alanında yapılan çalışmalar imparatorlukların, halkı savaşlar ve ticaret alanında yapılan çalışmalar konusunda bilgi verici nitelik taşımaktadır.

İlk kitabın XV. yüzyılda basılmasından yaklaşık iki yüzyıl sonra, gazetecilik alanında çalışmalar Avrupa'da XVII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bazı kaynaklara göre, ilk gazete 1609 tarihinde Bremen yakınlarında Ausburg'da, Avis Relation Oder Zeitung adıyla yayımlanmıştır. Başka bir kaynağa göre ise ilk gazete Hollanda'da 1605' tarihinde ticari bültenden doğduğu sayılan Nieuwe Tijdingen'dir³.

Haber kâğıtlarının yerini alan gazeteler ağırlıklı olarak, bu dönemde yapılan savaşlar hakkında halka bilgi vermek amacı ile yayımlanmıştır. Bu dönemde gazeteler ağırlıklı olarak Avrupa İmparatorluklarının etkisinde ve bu dönemde ortaya çıkıp gelişen burjuva sınıfının ticaret ile ilgili konularda bilgi sahibi olması amacı ile yayımlanmıştır.

18. yüzyılda gazetenin ve gazeteciliğin gelişim çizgisini değiştiren iki önemli olay, hiç kuşkusuz Amerikan Bağımsızlık Savaşı ile Fransız İhtilali'dir. Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız İhtilali ile "basının özgür olması anlayışı" kabul görmüş, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ne ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne yazılı olarak girmiştir. Gazeteciliğin kuramsal çerçevesini oluşturan düşünce ve fikir özgürlüklerinin yazılı hale gelmesi, gazete ve gazeteciliğe özgü yöntem ve tekniklerin biçimlenmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur⁴.

İletişim olgusu, 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan ve sonra diğer ülkelere yayılan sanayi devriminin gerçekleşmesi ile önem kazanmıştır⁵.

İngiltere'de ve daha sonra tüm Avrupa'da 19. yüzyıl itibari ile enformasyonun artmasına bağlı olarak ortaya çıkan teknolojik gelişmeler "Sanayi Devrimi" olarak adlandırılmış, bu alandaki gelişmeler gazetenin kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.

2KABACALI, Alpay: Türkiye'de Basın Sansürü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990, s:5

3TOKGÖZ, Oya: Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s.54

4TOKGÖZ, s.54-55

5GÖNENÇ, Özgür: Medya Dünyası, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları 2004, s. 14

B) Sanayi Devrimi ile Gelen Gelişmeler

Sanayi Devrimi'nin gelişme süreci de bölgesel, sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve doğal ön koşullarına bağlı olmuştur. Ve böylece o günlerden günümüze dek, siyasal sistemleri ne olursa olsun; sanayileşmiş ve sanayileşmemiş ülkeler arasında bir gelişme farkı ortaya çıkmıştır. Ve ilginç biçimde bu fark, azalma yerine, gitgide artan bir trend izlemiştir ve izlemektedir⁶. Örneğin, gazetecilik alanında Osmanlı ve Avrupa' da basın alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, ilk gazetenin Osmanlı' da, Avrupa' dan yaklaşık iki yüz yıl sonra çıkarıldığı görülmektedir.

Geçmişte olduğu kadar günümüzde de yaşanan siyasî, teknolojik ve ekonomik alanlardaki gelişmelerin basın üzerinde büyük etkisi vardır. Bu etki geçmişte olduğu gibi sanayileşmiş ülkelere doğru yayılmaktadır.

2) Cumhuriyet Öncesinde Basın

Basın alanındaki gelişmeler dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da matbaanın ülkeye gelmesi ile başlamıştır. Osmanlı' da basım alanında ilk çalışmalar XV. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İspanya'dan çıkarılmaya başlanmış olan Yahudilerden bir göçmen grubu, beraberlerinde bir baskı makinesini İstanbul' a getirmiş ve 1488 yılında "Çocuk Dersleri" adı verilen bir lûgat basmışlardır. Daha sonra bu matbaada 1490 yılında Yosef Ben Gorini'nin yazdığı İbranice tarih kitabı ve 1499 yılında da Tevrat'ın ilk matbaa baskısı yapılmıştır⁷.

A) Süreli Yayınlar

İlk kitabın yayınlanmasının ardından bilgi vermek amaçlı süreli yayınlar ortaya çıkmıştır ve bu süreli yayınlar gazetecilik alanında yapılan ilk çalışmalardır. Türkiye'de ilk süreli yayın, 1795 yılında Fransa Elçiliği'nde kurulan matbaada basılan "Bulletin des Nouvelles" dir. Fransız devriminin İstanbul'a atadığı Büyükelçi Verninac'ın elçiliğinin organı olarak çıkardığı bu bülten, "Doğu'da yerleşmiş Fransızlara sorunları hakkında bilgi vermek, Türklere de Avrupa'yı ilgilendiren çıkar konularını tanıtmak" amacıyla yayımlanıyordu. Vermeriac'tan sonraki büyükelçi General Aubert Dubayet, Bulletin des Nouvelles'in yerine, 1796 yılında iki yıl kadar yaşayabilen Gazette Française de Constantinople'yi çıkarttı. Bunları İzmir'de çıkan Fransızca gazeteler izledi: 1821 tarihinde Le Spectateur Oriental, 1824 tarihinde Le Symrén, 1828 tarihinde Le

6ATEŞ, Toktamış: Siyasal Tarih; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s.194.

7EVSAL, Vedii: Gazeteciler Cemiyeti ve 40 yıl, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1987, s.9

Courier de Symrne⁸. Ülkede ilk gazete Sultan II. Mahmut'un girişimi sonucunda 1830 yılında yayımlanmıştır. "Moniteur Ottoman" ismi altında Fransızca yayınlanan gazetenin yönetimi İzmir'den saltanat fermanı ile davet edilen Alexandre Blacque'ye verilmiştir⁹.

İlk süreli yayının Fransızca olarak yapıldığı gibi ilk gazete de yine bir Fransız tarafından Fransızca olarak yayımlanmıştır. Bu da gazetecilik alanındaki gelişmelerin ülkede, Avrupa'dan iki yüz yıl sonra başlamasının yanında, yapılan ilk yayınların yine ülkede yaşayan Avrupalılar tarafından yabancı dilde yapıldığını göstermektedir.

B) İlk Türkçe Gazete

Tamamı Türkçe ilk gazete olarak kabul edilen "Takvim-i Vakayi" 1831 yılında Sultan II. Mahmut'un matbaa kurmasının ardından, çıkarılmış resmî gazete niteliğindedir. İlk özel gazete olan "Ceride-i Havadis" ise 1840 yılında William Churchill tarafından, kendisine bir anlamda tazminat olarak verilen gazete çıkarma hakkı sonucu çıkarılmıştır. William Churchill avlanırken bir Türk çocuğunu vurmuş ve sonra tutuklanmıştı. Churchill'in tutuklanması, kapitülasyonlar nedeniyle İngiltere'nin Babiâli'yi şiddetle protesto etmesine neden olmuş, protestolar karşısında hükümet Churchill'e çeşitli parasal olanaklar yanında bir de gazete çıkarma izni vermiştir¹⁰.

İlk özel gazetenin çıkmasının ardından başlayan gelişmeler 1876 yılına kadar diğer gazetelerin de yayın hayatına girmesiyle sonuçlanmış, ancak bu tarihten sonra Sultan II. Abdülhamit'in tahta geçmesiyle başlayan istibdat devri, basın üzerinde yoğun bir baskı oluşmasına ve sansürün acımasızca uygulanmasına neden olmuştur. 1876–1908 dönemi II. Abdülhamit'in basın üzerinde uyguladığı sansür uygulamaları altında geçmiştir. II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinde önemli rol üstlenen İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidara gelişi, ülkede geçici de olsa bir rahatlama sağlamış, ancak daha sonraki uygulamalar II. Abdülhamit dönemini aratmayacak nitelikte olmuştur¹¹.

3) İlli Mücadele Dönemi'nde Basın

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile 30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ağır maddeleri ile Osmanlı Devleti tam anlamıyla İtilaf Devletleri'ne teslim olmuştur.

8KABACALI, s.13

9EVSAL, s.11

¹⁰ ÖZGEN, Murat: Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.9.

¹¹ GEZGİN, Suat: Medya ve Eğitimde Birikimlerim, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2002, s.12.

1919-1923 yılları arasında Türkler, modern tarihlerinin en kritik dönemecinden geçmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu 1918 yılında yenilgiye uğradığında, Türk devletinin uluslararası bağımsız bir oyuncu olarak sahneye katılmasını engellemek üzere İtilaf devletleri imparatorlukta kalan tüm toprakları paylaşmaya hazırlanmaktaydılar. Uzun münazaralar sonunda, son padişah Vahdettin hükümetinin Ağustos 1920 tarihinde gönülsüzce kabul ettiği Sevr Antlaşması ile İtilaf kuvvetlerinin planları nihayet belirlenmiştir. Bu antlaşmaya göre Türk devleti İstanbul ile Orta ve Kuzey Anadolu'ya sıkıştırılıyor ve ülkenin ekonomik bağımsızlığı elinden alınmıştı. Bu olaylar karşısında Mustafa Kemal İstanbul'da büyük protesto mitingleri, Anadolu'da yerel direniş hareketleri düzenlemekteydi. Savaşın sonlarına doğru Enver Paşa tarafından kurulan karakol örgütlerini kullanan "Vilayet- i Şarkiye Müdafaa-i Hukuk- i Milliye Cemiyeti'nin yerel direniş liderleri, 1919 yılının Temmuz-Ağustos ayları arasında Erzurum'da toplanmışlardır. Burada Mustafa Kemal Temsil Heyeti'nin başkanı seçilmiş, karargâhlarını 27 Aralık'ta Ankara'ya taşıyan Mustafa Kemal artık, sultanın kontrolü dışında Anadolu'da yeni kurulmakta olan hükümetin başına geçmiştir¹².

A) Buhranlı Dönemlerde Çıkarılan Türk Gazeteleri

Böyle buhranlı bir dönemde Mustafa Kemal kendi yayın organlarını kurmuş ve iç ve dış kamuoyunu etkilemeye gayret göstermiştir¹³. Basının etkin gücünün farkında olan Atatürk, öncelikli olarak gazete aracılığı ile sesini duyurmaya başlamıştır ve halkın desteğini de alarak ülkenin bağımsızlığı yolunda mücadele etmiştir.

Hürriyetperver Avam Fırkası'nın yayın organı olarak, Mustafa Kemal Atatürk'ün Fethi Okyar ile birlikte kurduğu, İttihat ve Terakki Fırkası'na karşı eleştirel yazılar yayımlayan "Minber" gazetesi, Atatürk'ün Anadolu'ya geçmeden önce ülkenin İtilaf Devletleri'ne teslimiyetine karşı, halkta birlik ve beraberlik ruhunu oluşturmayı amaçlaması ve halkın Milli Mücadele'ye katılmalarının sağlanması yönünde yaptığı ilk çalışma olması açısından önem taşımaktadır. Minber gazetesi mütareke ve işgâl sansürünün baskılarına ancak 50 gün dayanabilmiş ve kapanmak zorunda kalmıştır.

14 Eylül 1919 yılında Mustafa Kemal'in öncülüğünde toplanan Sivas Kongresi sırasında, kongrenin organı olarak "İrade-i Milliye" gazetesi yayımlanmıştır¹⁵. İrade-i Milliye'nin ilk manşet yazısı "*Harekâtı milliye en muazzam harekâtı medeniyedir.*"

¹² HALE, William: Türk Dış Politikası 1774–2000, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 38

¹³ ŞİMŞEK, Hasan: Atatürk ve Basın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Tezi, 1987

¹⁵ KABACALI, s.107

olmuştur ¹⁶. Atatürk'ün yazılarının, bildirilerinin de yayımlandığı gazete, halkı ülkenin bağımsızlık yolunda mücadele etmesinin gerekliliğini anlatmış ve Kurtuluş Savaşı hakkında bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Sadece Sivas'ta yayınlanan "İrade-i Milliye" işgal altındaki bölgelerde sansür uygulandığından ancak resmi mühürlü zarflar ile diğer şehirlere ulaştırılmıştır. Ankara'da "Hâkimiyet-i Milliye" gazetesinin yayınlanmaya başlaması ile birlikte Mart 1922 yılında yayını durmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele'yi halka anlatmak amacıyla Anadolu'ya geçmiş ve oradaki insanlara yine gazete ile ulaşmaya çalışmıştır. Mustafa Kemal, Ankara'ya gelişinin 14. günü "Anadolu'nun Sesi" gazetesini yayımlamış ve 10 Ocak 1920 günü de bu yayın organının adını "Hâkimiyet-i Milliye" ye çevirmiş, başlığın altına, "*Mesleği milletin iradesini hâkim kılmaktır.*" ilkesini koymuştur. Çoğu zaman başyazılarını Mustafa Kemal' in yazdığı Hâkimiyet-i Milliye önceleri haftada iki gün, daha sonraları günlük olarak yayımlanmıştır¹⁷. Mustafa Kemal Atatürk tarafından yürütülen, Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı olarak çalışan "Hâkimiyet-i Milliye" ülkenin durumu hakkında halkı bilgilendirmek ve milli mücadelede kamuoyu oluşturmak amacıyla yayın yapmıştır. Adı 1934 yılında gazetenin adı "Ulus" olarak değiştirilerek devam etmiştir.

Halkı gazete aracılığı ile bilgilendirmekte haberin kaynağının güvenilir ve doğru bilgileri yansıtır olması, önemliydi. İstanbul basını muhalif yayınları nedeni ile halkı yanlış yönlendirmekteydi. Mütareke ve işgal İstanbul' unda çalışmakta olan Türkiye Havas Reuter Ajansı işgal makamlarının bir organı gibiydi. Türk ulusunun var oluş mücadelesi iç ve dış dünyaya doğru ve yaygın bir kapsamda anlatılması gerekliydi ¹⁸.

Millî Mücadele' yi destekleyen yayınlar yapan "Hâkimiyet-i Milliye" ve "İrade-i Milliye" dışında Anadolu' da daha geniş bir kesime ulaşmak amacı ile ajans kurmak gerekliydi. Basını, yönetimin doğrultusunda haber ve yorum-haberlerle desteklemek için de Anadolu Ajansı yine Atatürk tarafından kurulmuştur¹⁹. Millî Mücadele'nin amacını, gidişatını Anadolu' ya anlatmak, muhalif taraflar ve işgal kuvvetleri tarafından halkın kışkırtılmasını önlemek amacı ile 6 Nisan 1920 yılında kurulan Anadolu Ajansı, bu dönemde çıkarılan gazetelere göre daha geniş bir kesime sesini duyurması

¹⁶ EVSAL, s.40

¹⁷ EVSAL, s. 40

¹⁸ EVSAL, s.4

¹⁹ ÖYMEN, Altan: Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul,1982, s.34

nedeniyle önem taşımaktadır.

B) Basın Özgürlüğünün Kısıtlanması, Yöntemleri ve Sınırları

Ajansın kurulmasının ardından, muhalif yayınlarına devam eden, halkı olaylar hakkında yanlış bilgilendiren yayınlara karşı önlemler alınmıştır. 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul etti. Yasanın 1. maddesine göre, Meclis'in yasallığına başkaldırmaya yönelik sözle, eylemle ya da yazılı olarak muhalefette bulunan ya da karışıklık çıkaran kimseler vatan haini sayılacaktı. Basın özgürlüğünü kısıtlayan, ancak dönemin şartları itibari ile alınmış bir önlem niteliğinde olan "Hıyanet-i Vataniye Kanunu" Cumhuriyet kurulana kadar geçen süreçte halkın yanlış yönlendirilmesine engel olmak amacı ile alınmıştır. 6 Mayıs 1920 tarihli ve 2 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesiyle İstanbul'da her türlü haberleşmeye sansür konmuştur. Sansüre 25 Ekim 1923'te yayımlanan kararnameyle son verilmiştir. Ankara'nın koyduğu bu sansür Anadolu'daki gazete ve dergileri kapsayan geniş anlamda bir sansür değil, yalnız İstanbul'dan gelecek yayınlara yönelik bir önlem niteliği taşıymaktaydı²⁰. Cumhuriyet' in kurulmasını geciktirmek veya engel olmak amacı ile hilâfet yönetimini, işgal kuvvetlerinin yönetimini destekleyen halkı kıskırtan yayınlar yapan İstanbul basınına karşı alınan bu önlem Cumhuriyet' in ilânına kadar alınmış geçici bir önlem niteliğindedir.

Her zaman basının etkin gücünü bilen Mustafa Kemal Anadolu' daki kongrelerinde, Meclis açılış konuşmalarında basın konusunda görüşlerini sık sık dile getirmiştir. Gazi Mustafa Kemal 1 Mart 1922 günü Meclis açılış konuşmasında basını ile ilgili şu konuşmayı yapmıştır: ²¹.

"Basın milletin müşterek sesidir. Bir milleti aydınlatmada ve irşadda, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hülâsa bir milletin hedefi saadet olan müşterek istikamette yürümesini teminde, basın başlıbaşına bir mektep, bir rehberdir."

Bu konuşması ile de basının, milletin bağımsızlığı ve aydınlanması konusunda verdikleri mücadeleyi basının da desteği ile kazanılabileceğini anlatarak, basının önemini tekrar dile getirmiştir.

İzmir' in kurtuluşu ile Eylül 1922'deki bağımsızlık savaşında alınan zafer, Mustafa Kemal' in konumunu fazlasıyla güçlendirmişti. 6 Aralık'ta Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu siyasal bir partiye, "Halk Fırkası"na dönüştürme niyetini ilk kez açıklamıştır. Önde

²⁰ KABACALI, s.108

²¹ KABACALI, s.46

gelen bazı gazetecilerle olan görüşmelerde halifeliğin kaldırılması ve bir cumhuriyet kurulmasından da ilk kez söz etmiştir²². Millî Mücadele ile askerî alanda kazanılan zaferin ardından sıra, ülkeyi aydınlanmaya götürecek yeniliklerin yapılmasına gelmişti ve Atatürk her zaman olduğu gibi bu görüşlerini de ilk kez gazeteciler ile paylaşarak, bu konuda desteklerini beklemiştir.

Atatürk'ün önderliğinde kazanılan Millî Mücadele ile işgal kuvvetleri yavaş yavaş ülkeden çekilmeye ve ardından antlaşmalar imzalanmaya başlamıştır. 3 Ekim'de Marmara Denizi'nin güney kıyılarında bulunan Mudanya'da bir araya gelen İngiliz, Türk, Yunan, Fransız ve İtalyan askerî temsilcileri 10 Ekim 1922'de bir ateşkes imzalamışlardır. Bu antlaşmayla Yunanlılar 30 gün içinde Doğu Trakya'yı Meriç Nehri'ne kadar boşaltılmış, bölgede, boğazlarda ve İstanbul'da Türk egemenliği kabul edilip tanınmıştır. Bunların karşılığında Türkler boğazlar etrafında tarafsız bir bölge oluşturulmasını kabul etmişlerdir. 20 Eylül tarihinde İngiltere, Fransa, İtalya, Romanya, Yugoslavya, Japonya, Yunanistan, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri, İsviçre'nin Lozan kentinde düzenlenecek olan barış konferansına davet edilmişlerdi. 24 Temmuz 1923'te Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. 1923 Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla yeni Türk devleti karşılaştığı en kritik sınavdan geçmiştir. Kendinden önceki Osmanlı İmparatorluğu'nun on sekizinci yüzyılın son çeyreğinden beri sahip olmadığı güvenliğe nihayet kavuşmuş, uluslararası tanınan bir devlet olmuştur. Artık dış politika, iç yapılanmadan sonra gelmekteydi²³.

Gazi Mustafa Kemal Paşa ülkenin geleceği ile ilgili konuları görüşmek ve İstanbul basınını aydınlatmak üzere 16 Ocak 1923 günü İzmit'e gelmiştir. Ülkede, Cumhuriyet yönetimi ilan edileli henüz 79 gün olmuştur. İzmit buluşmasında birçok ülke meseleleri üzerinde durulmuştur. Ülkenin uygarlık düzeyinde yol alabilmesi için gereken reformlar, tam istiklâl ve şartsız ulusal egemenlik, hilafetin ve saltanatın durumu, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması gibi önemli konularda Gazi Mustafa Kemal görüşlerini ortaya koymuştur. Bu toplantıda Latin harflerine geçilmesi zorunluluğunu da yaptığı ayrıntılı konuşma ile Hüseyin Cahit Yalçın dile getirmiştir²⁴. İzmit Basın Toplantısı ile Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nda kazanılan zaferin ardından milletin uygar medeniyetler seviyesine ulaşması amacıyla yapılacak reformlarda,

²² ZURCHER, Jan Erik: *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 232

²³ HALE, s. 48

²⁴ EVSAL, s.23

basını bilgilendirerek, yanına almaya çalışmıştır.

4) Cumhuriyet Sonrası Basın

29 Ekim 1923 günü Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonraki günlerde Ankara Hükümeti inkılabları uygulamaya geçirmek üzere hazırlığa başlamıştır. Bu dönemde basın ile arasını iyi tutmaya çalışan hükümete karşı eleştiriler de yapılmaktaydı ve bu eleştiriler hükümet tarafından uzlaşmacı tavır ile anlaşma yolu ile çözülmeye çalışılmıştır. Ancak İstanbul basınında yer alan eleştirilerin halkı kıskırtmaya varacak şekilde Cumhuriyet yönetimine yönelik yapılması ile birlikte basın özgürlüğünü kısıtlayacak önlemler alınmıştır.

10 Kasım 1923 günü "Tanin"de, İstanbul Barosu Başkanı, İkinci Meşrutiyet dönemi mebuslarından Lütfi Fikri Bey'in halifeye seslenen bir açık mektubu yayımlanmıştır. Mektupta Halifelik Kurumu savunulmakta, Abdülmecid'den istifa etmemesi istenilmekteydi. Bu sıralarda Londra İslam Cemiyeti Sekreteri Said Muhammedi'nin İçişleri Bakanı Fethi Bey' e gönderdiği, "Halifenin ruhani imtiyazlarını kesinlikle düzenli ve meşrutî bir esas üzerine tespit etmek gerektiğini" öne süren mektubu basında yer almıştır. Ardından, Londra' da bulunan İsmailiye mezhebi lideri Ağa Han ile Hintli Emir Ali'nin Başbakan İsmet Paşa'ya gönderdikleri "*hilafet ve halifenin Müslüman milletlerin güven ve saygısına yaraşır bir mevkiye eriştirilmesi*"ni isteyen ortak mektupları Tanin, İkdam ve Tevhid-i Efkâr gazetelerinde çıkmıştır. Bu gelişmeler üzerine, TBMM'nin 8 Aralık günlü oturumunda Cumhuriyet döneminin ilk İstiklal Mahkemesi kurulmuştur. İstiklal Mahkemeleri 1920'de, Kurtuluş Savaşı'na karşı eylemde bulunanları ve asker kaçaklarını yargılamak üzere kurulmuş; 1921'de (1 no. lu mahkeme dışındakilerin) görevleri sona ermiştir. İstanbul'a gönderilen mahkeme, 1922'de çıkarılan yasanın verdiği yetki üzerine kurulmuş olup ve tarihe "İkinci Dönem İstiklal Mahkemeleri"nden biri olarak geçmiştir ²⁵.

A) İstiklal Mahkemeleri

Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Tanin" Ahmet Cevdet' in "İkdam", Ahmet Emin Yalman ve Enis Tahsin Til'in "Vatan", Velid Ebuziyya' nın "Tevhid-i Efkâr", İsmail Müştak Mayakon'un "İstiklâl" gazeteleri ile Adana' da "Seim", Trabzon' da "İstikbal" gazeteleri ve bazı dergiler kapatılmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Cevdet, Velid Ebuziyya, Ahmet Emin Yalman, Necmettin Sadak, Ali Naci Karacan, Asım Us, Enis Tahsin Til, Refik Halit Karay, Hayri Muhittin Dalkılıç, Asaf Minkari, Hüseyin Şükrü Baban, Behçet Kami, Ahmet Kadri, Ethem İzzet Benice, Ali Haydar ve Abidin Daver'den oluşan

---

²⁵ KABACALI, s.110

gazeteciler İstiklal Mahkemesi'nin önüne çekilmişlerdir. Dönem gazetecilerinden Rıza Nur'un da şahit olarak dinlendiği mahkeme tam bir yıl devam etmiştir. Sonuçta 2 Ocak 1924 günü bütün gazeteciler beraat kararı alarak serbest bırakılmışlardır²⁶.

Mustafa Kemal Atatürk o günlerde basın özgürlüğü ve dönem olaylarını değerlendiren şu konuşmayı yapmıştır²⁷.

“İnsanların vicdaniyeti, hürriyeti matbuat ve hürriyeti siyasiye tecelliyatı gibi nefsülemirde aziz olan avalimin, heyeti içtimaiyeyi ızdırıp ve tereddide sevk edecek galat surette istimal olunmasına bizzat vâcudu içtimainin hikmeti hayatı manidir. Muhakkaktır ki, Cumhuriyet devrinin kendi zihniyet ahlakıyatı ile mütehalli matbuatını yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir. Bir taraftan geçmiş devirler evrakı matbuatının ve müntesiplerinin gayrı kabili islah olanları nazarı millete taayyün ederken, diğer taraftan Cumhuriyet matbuatının temiz ve feyizli sahası ittisa ve ittıla etmektedir. Matbuatın hayatı umumiyede, hayatı siyasiyede ve Cumhuriyetin tekâmulat ve terakkıyatında haiz olduğu yüksek vazifeyi yadetmek isterim. Matbuatın tam ve vasi hürriyeti hüsnü istimal etmesinin ne derecede nazik bir vaziyet olduğunu da beyana lüzum görmem. Her türlü kuydu kanuniyeden evvel bir sahibi kalemin ilme, ihtiyaca ve kendi telakkıyatı siyasiyesine olduğu kadar, vatandaşların hukukuna ve memleketin her türlü telakkıyatı hususiyenin fevkinde olan, yüksek menafiine de dikkat ve hürmet etmek mecburiyeti maneviyesi ve işte asıl bu mecburiyettir ki intizamı umumiyeyi temin edebilir. Mahaza bu yolda zühul ve kusur olsa bile, bu kusuru tashih edecek müessir vasıta mazide zannolunduğu gibi hürriyeti matbuatı takyid eden rabitalar asla değildir. Bilakis, hürriyeti matbuattan mütevellid mehazirin vasıtai izalesi yine binnefis hürriyeti matbuattır, kanaatindeyiz.”

Bu konuşmada basın özgürlüğünden doğan kusurların yine basın özgürlüğü ile çözümleneceğini belirten Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet yönetimi ile birlikte bunu gerçekleştirme niyetini belirtmiştir.

Cumhuriyet' in ilânından önce ülkede işgal kuvvetlerinin desteğini alan ayrılıkçı gruplar ortaya çıkmıştır. Şubat 1925'de ülkenin doğu bölgelerinde dinî-etnik kökenli devlet otoritesine karşı Şeyh Sait ayaklanması başgöstermiştir. Bu ayaklanmayı bastırmak amacı ile 4 Mart 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu, basın hürriyeti kapsamında da kısıtlamalar getirmiştir. Basın hürriyeti kapsamında sınırlandırma

²⁶ EVSAL, s.48-49

²⁷ EVSAL, s.48

getiren madde şu şekildeydi ²⁸.

"İrticaa ve isyana ve memleketin içtimai nizamını, huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bais bilumum teşkilat ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyatı, hükümet, reisicumhurun tasdiki ile, res' en ve idareten men' e mezundur."

Kanun kabul edilir edilmez, Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergi kapatılması işleri başlatılmıştır. Önce İstanbul'da yayımlanan Tevhid-i Efkar, Son Telgraf, İstiklâl, Toksöz ve sol yayınlardan Orak Çekiç ile Aydınlık, sağcı dergi Sebilürreşat kapatılmıştır. Bunu, Millet, Resimli Hafta, Presse de Soir, Yoldaş, Sada-yı Hak, Doğru Öz, Kahkaha, İstikbâl, Sayha gazetelerinin kapatılması izlemiştir. Bir buçuk ay kadar sonra Hüseyin Cahid' in Tanin, 11 Ağustosta da Ahmet Emin' in Vatan'ı kapatılmıştır. Yargılamalar sonucu gazetecilerin "devlet otoritesini sarsarak isyana yol açmak" suçunu işlemediklerine karar verilmiştir. Ancak kapatılan gazetelerin yayınına izin verilmemiştir. Mahkemelerin görevi resmen 7 Mart 1927' de sona ermiş olup, Takrir-i Sükûn Kanunu iki yıl daha yürürlükte kaldıysa da işletilmemiştir. İstiklal Mahkemeleri Kanunu ise 4 Mayıs 1949' a kadar geçerli kalmıştır ²⁹.

Takrir-i Sükûn yasası ve İstiklal Mahkemeleri'nin yeniden kurulması, bu dönemde devrimlerin gerçekleştirilmesi ve halkı Cumhuriyet yönetimine karşı isyana teşvik eden İstanbul basının engellenmesi yolunda alınmış önlemlerdir. Yeni kurulan bir ülkede bu önlemlerin alınması, yapılacak doğru işlerin önünü açması anlamında olağandır. Olağanüstü gayret ile kazanılan Milli Mücadele sonrası kurulan Cumhuriyet' in fikri ve siyasi alanda yapılacak iç yapılanma ile tamamlanması gerekliliği vardır. Aksi takdirde sadece askerî alanda kazanılmış bir zafer ile kurulan bir ülkenin temelleri sağlam olmayacaktır. Bu anlamda Mustafa Kemal Atatürk hem askerî ve hem siyasi alandaki başarısı ile diğer ülke liderleri arasında farklı konuma sahiptir.

Atatürk, Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri'nin dönemin şartları itibarı ile gerekliliğini Nutuk' ta şu sözleri ile belirtmiştir ³⁰.

"Saygıdeğer Efendiler, durumun ciddileşmesi üzerine, Hükümetçe olağanüstü tedbirler alınması gerektiği yolundaki görüşümüzü ilk defa ortaya koyduğumuz zaman, bunu iyi karşılamayanlar vardı. Takrir-i Sükûn Kanunu' nu ve İstiklâl Mahkemelerini bir baskı aracı olarak kullanacağımız düşüncesini ortaya atanlar ve bu

²⁸ KABACALI, s.114

²⁹ KABACALI, s.115-122

³⁰ ATATÜRK, Mustafa Kemal: Nutuk, SEZER, M. Murat, Yakamoz Yayınları, İstanbul, 2008 s. 525-527

düşünceyi benimsetmeye çalışanlar oldu. Şüphe yok ki, zaman ve olaylar, bu nefret verici düşünceyi aşılamaaya çalışanları, elbette utanılacak bir duruma düşürmüştür. Biz, alınan fakat kanuni olan bu olağanüstü tedbirleri, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde kanunun üstüne çıkmak için bir araç olarak kullanmadık. Aksine, memlekette huzur ve güvenliği sağlamak için uyguladık. Biz o tedbirleri, Millet'in, medeni ve sosyal alandaki gelişmesinde yararlı kıldık. Efendiler, aldığımız olağanüstü tedbirlerin uygulanmasına gerek kalmadığı görüldükçe, onların uygulamadan kaldırılmasında tereddüt edilmemiştir. Nitekim İstiklâl Mahkemeleri, zamanında kaldırıldığı gibi, Takrir-i Sükûn Kanunu' da yürürlük süresinin sonunda yeniden Büyük Millet Meclisi'nin incelemesine sunuldu. Meclis, kanunun bir süre daha yürürlükte kalmasını gerekli bulmuşsa, elbette, bu millet'in ve Cumhuriyetin yüksek yararları içindir. Yüce Meclis'in elimize baskı aracı verme gayesi güderek, böyle bir karar aldığı düşünülebilir mi? Efendiler, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun yürürlükte ve İstiklâl Mahkemeleri'nin faaliyette bulunduğu süre içinde yapılan işleri gözönüne getirecek olursanız, Meclis' in ve Millet'in güven ve itimadının tamamen yerinde kullanılmış olduğu, kendiliğinden anlaşılır. Memlekette çıkarılan büyük isyan ve hazırlanan suikast tertipleri bastırılarak sağlanan güvenlik ve huzur, elbette memnurlukla karşılanmıştır...

B) Otoriter Rejim Eğilimleri ve Basın

1931'de iktidardaki Cumhuriyet Halk Fırkası içinde "otoriter rejim"i bütün temelleriyle kurma çalışmaları başlamıştır. Fırkaya bağlı yazarlar da bunu desteklemiştir. Gensoru önergesi 5 Temmuz 1931 günü görüşülmüştür. Yirmi dolayında milletvekili söz alarak "muhalif" basını şiddetle eleştirmişlerdir. Kanunun getirdiği en önemli kısıtlama 50. madde şu şekildeydi³¹.

"Memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı İcra Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilir. Bu şekilde kapatılan bir gazetenin sorumluları, kapatılma süresince başka bir adla gazete çıkaramaz."

Bu madde ile yayınlanan haberlerin genel siyaset uygunluğu tartışılır olduğundan, hükümete basın alanında sınırsız yetki vermiştir.

Gazetecilerin devlete bağlı olarak bir meslek örgütü altında toplanmaları, gazetecilik alanında yapılacak çalışmaların kontrolünü kolaylaştıracak olması fikri ile 25 Mayıs 1935 günü Ankara'da Birinci Basın Kurultayı toplanmış, kurultayda tüm

³¹ KABACALI, s.128

gazetecilerin katılacağı birliğin kurulması karara bağlanmıştır. 27 Haziran 1938'de Celal Bayar Hükümeti döneminde Basın Birliği Kanunu kabul edilmiştir.

Yirmi yıllık bir geçmişi olan Türk Matbuat Cemiyeti kendini feshedip birliğe katıldı. İçişleri Bakanlığı'nca 19 Temmuz 1938'de toplanan ilk kongrede Birlik Başkanlığına Falih Rıfkı Atay, İstanbul Mintikası yöneticiliğine Hakkı Tarık Us getirildi. Her ikisi de iktidar partisine bağlıydı³².

Türk Basın Birliği tüm gazetecileri tek çatı altında toplaması nedeni ile iktidarın basını daha kolay kontrol altına alabilmesine olanak sağladı. Birlik, bağımsız olmayıp İçişleri Bakanlığı ve Matbuat Umum Müdürlüğü' ne bağlı olması nedeni ile tüm faaliyetleri devletin denetimi altındaydı.

27 Haziran 1938'de Matbuat Kanunu'nun sekiz maddesi değiştirilerek basın üzerindeki baskılar iyice arttırıldı³³. Gazete ve dergi çıkartacak kişilerden ruhsatname alınması ve bankada teminat gösterilmesi isteniyordu. 1938'de basın kanununda yapılan bu değişiklikle söz ve basın özgürlüğü sıkı bir baskı ve kontrol altına alınmıştır. Ruhsatname alma zorunluluğu o dönemde totaliter rejimi benimsemiş olan bazı Avrupa ülkelerinde de bir baskı aracı olarak kullanılmıştır. Örneğin Mussolini İtalya'sında basın odalarının gazeteciler üzerinde önemli bir baskı aracı olarak kullanılmış, basın odasına üye olmayan kişilerin gazetecilik yapmaları olası değildi. Basın faaliyetleri özellikle 1938-1946 döneminde önemli bir baskı mekanizması altında bırakılmak suretiyle kontrol edilmiş ve gazetecilerin çalışma koşulları da o ölçüde kısıtlı hale getirilmiştir³⁴.

Atatürk'ün hayata gözlerini kapayışından sonra ülkede kuvvetini tamamen tek parti-tek şef sistemine dayanan bürokratik kontrol, aynı zamanda ülke basınının yönetimine de hâkim olmuştur. Atatürk'ün ideali olan hür basına ve serbest seçimlere dayalı, iktidarlı muhalefetli parlamenter demokratik cumhuriyeti gerçekleştirme çabaları terk edilmiş, milletin ve basının bu yöndeki istekleri belirsiz bir geleceğe ertelenmişti³⁵.

---

³² KABACALI, s.134

³³ KABACALI, s. 133

³⁴ ÖZGEN, s.22.

³⁵ EVSAL, s. 63

SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk, hayatının her döneminde gazetecilik ile ilgilenmiştir. Harbiye yıllarında arkadaşları ile çıkardığı el yazısı gazetesi ile başlayıp, mütareke dönemi, Kurtuluş Savaşı öncesi ve Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bizzat kendisinin yönetiminde çıkardığı gazeteler ile bu ilgisini göstermiştir. Atatürk, yaptığı çalışmalar ve bıraktığı eserler ile her zaman halka yön verici olmaya çalışmıştır. Atatürk, basının kamuoyunu yönlendiren önemini bildiğinden her zaman basın ile iyi ilişkiler kurmayı hedeflemiştir. Muhalif gazetelerin yaptığı eleştirel haberlere dahi tepkisini kendisine yakışan bir üslupla dile getiren Mustafa Kemal Atatürk, basını her zaman yanına almaya çalışmıştır.

Halka gerçekleri aktarmakta ve halkın desteğini almakta seçilebilecek en etkili yolun basın olduğunu bilen Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu'ya ilk geçtiği günden itibaren yurt dışından gelen gazeteciler ile görüşmeye başlayarak, dünyaya ülkenin bağımsızlık mücadelesinde kararlı olduklarını duyurmuştur. Millî Mücadele'nin ilk günlerinde bildiriler, kongreler ile halkı bilgilendiren Mustafa Kemal Atatürk "Minber", "İrade-i Milliye" ve daha sonra yayınlanan "Hâkimiyet-i Milliye" gazeteleri ile de Anadolu'ya sesini duyurarak halkın desteğini almıştır.

Bu dönemde Cumhuriyet yönetimine karşı olan tarafların halkı kışkırtması ve Cumhuriyet'in kuruluşunu aksatabilecek gelişmelerin yaşanması nedeni ile basın özgürlüğü konusunda önlemler alınmıştır. Bu önlemler, halkı isyana teşvik edici ve düzenin bozulmasına yönelik yapılan çalışmaların önlenmesi amacı ile dönemin şartları itibari ile alınması gerekli tedbirlerdir. Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında alınan bu tedbirler geçici olup ilerleyen zamanlarda çok partili sistem ile birlikte basın özgürlüğünü arttıracak düzenlemelerin yapılması gerekliliği dile getirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, basının öneminin bilincinde olmuş ve hayatının her döneminde ilgi göstermiştir. Askerî ve siyasî alanda kazandığı başarıda basın etkili rol oynamıştır. Basının kamuoyunu yönlendirici güçlü etkisini bilen Mustafa Kemal Atatürk basını her zaman yanına almaya çalışmış ve büyük mücadele sonucu Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuştur.

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Mustafa Kemal: Nutuk, Sezer, Mehmet Murat, Yakamoz Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ATEŞ, Toktamış: Siyasal Tarih, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007

CAN, Asım: Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1982.

EVSAL, Vedii: Gazeteciler Cemiyeti ve 40 yıl, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1987.

GEZGİN, Suat: Medya ve Eğitimde Birikimlerim, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2002.

GÖNENÇ, Özgür: Medya Dünyası, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004

HALE, William: Türk Dış Politikası, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

İLKİZ, Fikret: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Ders Notları 2009.

KABACALI, Alpay: Başlangıçtan Günümüze Türkiye' de Basın Sansürü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.

ÖZGEN, Türkiye' de Basının Gelişimi ve Sorunları, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2004.

ŞİMŞEK, Hasan: "Atatürk ve Basın" konulu Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.

TOKGÖZ, Oya: Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008.

ZÜRCHER, Erik Jan: Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.